

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงบรรยายในลักษณะการวิจัยเชิงสหสัมพันธ์มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

เพื่อศึกษาผู้ดูแลผู้สูงอายุเขตเทศบาลเมือง จังหวัดเพชรบุรีในเรื่องต่อไปนี้

1. ความเครียดในบทบาทของผู้ดูแลผู้สูงอายุ
2. ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ความสามารถในการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุ สัมพันธภาพระหว่างผู้ดูแลกับผู้สูงอายุ กับความเครียดในบทบาทของผู้ดูแลผู้สูงอายุ
3. ปัจจัยส่วนบุคคล ความสามารถในการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุ และสัมพันธภาพระหว่างผู้ดูแลกับผู้สูงอายุในการพยากรณ์ความเครียดในบทบาทของผู้ดูแลผู้สูงอายุ

สมมติฐานการวิจัย

1. เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ และลักษณะความสัมพันธ์กับผู้สูงอายุ มีความสัมพันธ์กับความเครียดในบทบาทของผู้ดูแลผู้สูงอายุ
2. ความสามารถในการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุ มีความสัมพันธ์ทางลบกับความเครียดในบทบาทของผู้ดูแลผู้สูงอายุ
3. สัมพันธภาพระหว่างผู้ดูแลกับผู้สูงอายุ มีความสัมพันธ์ทางลบกับความเครียดในบทบาทของผู้ดูแลผู้สูงอายุ
4. เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ ลักษณะความสัมพันธ์กับผู้สูงอายุ ความสามารถในการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุ สัมพันธภาพระหว่างผู้ดูแลกับผู้สูงอายุ สามารถร่วมกันพยากรณ์ความเครียดในบทบาทของผู้ดูแลผู้สูงอายุ

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้คือผู้ดูแลผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมือง จังหวัดเพชรบุรี จำนวน 210 คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามทั้งหมด 4 ส่วน ซึ่งมีทั้งที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเองและดัดแปลงมาจากผู้อื่น โดยการผ่านการตรวจความตรงตามเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 10 ท่าน และทดสอบค่าความเที่ยง

โดยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาคได้ค่าความเที่ยงดังนี้ ส่วนที่ 2 แบบสอบถามความสามารถในการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุ เท่ากับ .95 ส่วนที่ 3 แบบสอบถามสัมพันธภาพระหว่างผู้ดูแลกับผู้สูงอายุ เท่ากับ .87 และ ส่วนที่ 4 แบบสอบถามความเครียดในบทบาทของผู้ดูแลผู้สูงอายุ เท่ากับ .91 การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS/PC+ ในการคำนวณหาค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที การทดสอบค่าเอฟ การทดสอบค่าไคสแควร์ และการวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์ระหว่างตัวแปรพยากรณ์ กับตัวแปรเกณฑ์ และสร้างสมการพยากรณ์โดยการวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณแบบเพิ่มตัวแปรเป็นขั้น ๆ (Stepwise Multiple Regression Analysis)

สรุปผลการวิจัย

1. ปัจจัยส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุอยู่ระหว่าง 40 - 60 ปี มีรายได้โดยเฉลี่ยต่อเดือนอยู่ในช่วงไม่มีรายได้จนถึง 5,000 บาท เป็นจำนวนครึ่งหนึ่งของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด (49.52 %) มีการศึกษาระดับประถมศึกษา 1 - 4 จำนวน 35.20 % และผู้ดูแลมีความเกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุโดยเป็นบุตรจำนวนมากที่สุด (58.60 %)

2. การศึกษาตัวแปรพยากรณ์ ได้แก่ ความสามารถในการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุและสัมพันธภาพระหว่างผู้ดูแลกับผู้สูงอายุ

2.1 ความสามารถในการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุโดยรวมอยู่ในระดับดี เมื่อจำแนกเป็นรายข้อพบว่าผู้สูงอายุมีความสามารถในการดำเนินชีวิตประจำวันอยู่ในระดับดีทุกข้อ

2.2 สัมพันธภาพระหว่างผู้ดูแลกับผู้สูงอายุ พบว่าผู้ดูแลที่มีสัมพันธภาพระหว่างผู้ดูแลกับผู้สูงอายุในระดับดีเป็นเพศหญิงมีอายุช่วง 40 ถึง 60 ปี จำนวนมากที่สุด และส่วนใหญ่ผู้ดูแลจะเป็นบุตรของผู้สูงอายุซึ่งมีสัมพันธภาพระหว่างผู้ดูแลกับผู้สูงอายุอยู่ในระดับดี โดยสัมพันธภาพระหว่างผู้ดูแลกับผู้สูงอายุด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้สูงอายุมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 35.076 และด้านการยอมรับความเป็นบุคคลของผู้สูงอายุมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 30.057 เมื่อพิจารณาระดับสัมพันธภาพระหว่างผู้ดูแลกับผู้สูงอายุโดยรวมจัดอยู่ในระดับดี

3. การศึกษาความเครียดในบทบาทของผู้ดูแลผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมือง จังหวัด เพชรบุรี พบว่าความเครียดในบทบาทของผู้ดูแลผู้สูงอายุด้านความคลุมเครือในบทบาทมีค่าเฉลี่ยสูงสุดถึง 15.957 และความเครียดในบทบาทของผู้ดูแลผู้สูงอายุด้านความมากเกินไปของ บทบาทมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 13.624 และเมื่อพิจารณาความเครียดในบทบาทของผู้ดูแลผู้สูงอายุเป็น รายด้านและโดยรวมจัดอยู่ในระดับต่ำ

4. การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ความสามารถในการดำเนินชีวิต ประจำวันของผู้สูงอายุ และสัมพันธภาพระหว่างผู้ดูแลกับผู้สูงอายุ กับความเครียดในบทบาท ของผู้ดูแลผู้สูงอายุ

4.1 เพศของผู้ดูแล รายได้ ระดับการศึกษา มีความสัมพันธ์กับความเครียดใน บทบาทของผู้ดูแลผู้สูงอายุอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ ว่าเพศของผู้ดูแล รายได้ และระดับการศึกษามีความสัมพันธ์กับความเครียดในบทบาทของผู้ดูแล ผู้สูงอายุ ส่วนอายุของผู้ดูแล และลักษณะความสัมพันธ์กับผู้สูงอายุ มีความสัมพันธ์กับ ความเครียดในบทบาทของผู้ดูแลผู้สูงอายุอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตาม สมมติฐานที่ว่าอายุของผู้ดูแล และลักษณะความสัมพันธ์กับผู้สูงอายุ มีความสัมพันธ์กับ ความเครียดในบทบาทของผู้ดูแลผู้สูงอายุ โดยอายุของผู้ดูแลมีความสัมพันธ์ทางลบกับระดับ ความเครียดในบทบาทของผู้ดูแลผู้สูงอายุ

4.2 ความสามารถในการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุ มีความสัมพันธ์ทาง ลบกับความเครียดในบทบาทของผู้ดูแลผู้สูงอายุอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เป็นไป ตามสมมติฐานข้อที่ 2 ที่ว่าความสามารถในการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุมีความสัมพันธ์ ทางลบกับความเครียดในบทบาทของผู้ดูแลผู้สูงอายุ

4.3 สัมพันธภาพระหว่างผู้ดูแลกับผู้สูงอายุมีความสัมพันธ์ทางลบกับความเครียด ในบทบาทของผู้ดูแลผู้สูงอายุอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 3 ที่ว่าสัมพันธภาพระหว่างผู้ดูแลกับผู้สูงอายุมีความสัมพันธ์ทางลบกับความเครียดในบทบาท ของผู้ดูแลผู้สูงอายุ

5. การศึกษาความสัมพันธ์พหุคูณระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ดูแล ความสามารถในการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุ และสัมพันธภาพระหว่างผู้ดูแลกับผู้สูงอายุ กับความเครียดในบทบาทของผู้ดูแลผู้สูงอายุ พบว่ากลุ่มตัวพยากรณ์ที่สามารถพยากรณ์ความเครียดในบทบาทของผู้ดูแลผู้สูงอายุได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ได้แก่ สัมพันธภาพระหว่างผู้ดูแลกับผู้สูงอายุ ความสามารถในการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุ และอายุของผู้ดูแล โดยตัวพยากรณ์ทั้งหมดสามารถรวมพยากรณ์ความเครียดในบทบาทของผู้ดูแลผู้สูงอายุ ได้ร้อยละ 47.26 ($R^2 = 0.4726$) และได้สมการพยากรณ์ในรูปของคะแนนมาตรฐานดังนี้

$$Z = -0.566 \text{ RELAT} - 0.223 \text{ ADLT} - 0.210 \text{ AGE}$$

เมื่อ Z	คือ	คะแนนมาตรฐานความเครียดในบทบาทของผู้ดูแลผู้สูงอายุ
RELAT	คือ	สัมพันธภาพระหว่างผู้ดูแลกับผู้สูงอายุ
ADLT	คือ	ความสามารถในการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุ
AGE	คือ	อายุของผู้ดูแล

อภิปรายผลการวิจัย

1. การศึกษาความเครียดในบทบาทของผู้ดูแลผู้สูงอายุ เขตเทศบาลเมือง จังหวัดเพชรบุรี พบว่าความเครียดในบทบาทของผู้ดูแลผู้สูงอายุโดยรวมอยู่ในระดับต่ำ ($\bar{X} = 44.57$, $SD. = 13.27$) และเมื่อพิจารณารายด้านพบว่าทุกด้านอยู่ในระดับต่ำเช่นเดียวกัน ผลการวิจัยนี้อธิบายได้จากแนวคิดการดูแลตนเองของโอเรม (Orem, 1995) ที่กล่าวว่า ผู้สูงอายุหรือผู้เจ็บป่วยจำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลในครอบครัว ดังนั้นจึงเป็นความรับผิดชอบที่เกิดขึ้นตามบทบาทหน้าที่ภายในของบุคคลในครอบครัวเดียวกันที่ต้องดูแลช่วยเหลือกัน ผู้ดูแลในครอบครัวจึงเกิดการยอมรับและเต็มใจในการให้การดูแลผู้สูงอายุ และจากการศึกษาครั้งนี้พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จะเป็นบุตรของผู้สูงอายุคิดเป็นร้อยละ 58.60 และคู่สมรส คิดเป็นร้อยละ 19 ซึ่งเป็นบุคคลในครอบครัวเดียวกับผู้สูงอายุที่มีความผูกพัน รักใคร่ กับผู้สูงอายุ ประกอบกับขนบธรรมเนียมประเพณีไทยที่ให้ความสำคัญเกี่ยวกับค่านิยมความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ บุตรจึงมีบทบาทหน้าที่รับผิดชอบต่อการดูแลบิดา มารดาเมื่อยามแก่ชรา ผลการวิจัยยังสนับสนุนด้วยว่าบุตรและคู่สมรสต่างก็มีความเครียดในบทบาทในระดับต่ำไม่แตกต่างกัน (ตารางที่ 7 ภาค

ผนวก ค) ทั้งนี้เป็นเพราะผู้ดูแลที่เป็นคู่สมรสมีความสัมพันธ์กับผู้สูงอายุในฐานะเป็นคู่ชีวิต อาศัยอยู่กับผู้สูงอายุและปฏิบัติบทบาทเป็นผู้ดูแลซึ่งกันและกันมานาน นอกจากนั้นอายุของผู้ดูแลกลุ่มนี้จะเข้าสู่วัยชราทำให้มีความเข้าใจในความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในวัยสูงอายุมากขึ้นมีการยอมรับสภาพความเปลี่ยนแปลงและดูแลซึ่งกันและกันเป็นอย่างดี จึงทำให้ผลของความเครียดในบทบาทของผู้ดูแลอยู่ในระดับต่ำใกล้เคียงกับผู้ดูแลที่เป็นบุตร อายุของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่อยู่ระหว่าง 40 - 60 ปี และ 61 - 80 ปี คิดเป็นร้อยละ 62.52 จัดว่าเป็นวัยผู้ใหญ่และวัยสูงอายุ จึงมีความรอบคอบในการพิจารณาหาทางเลือกในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ซึ่งจะมีผลต่อการเผชิญปัญหาและมีประสบการณ์ในการจัดการกับความเครียด (Borke & Flaherty, 1993 อ้างใน นพธีรัตน์ จรัสอุไรสิน, 2538) ดังนั้นจึงทำให้เมื่อต้องรับภาระเป็นผู้ดูแลผู้สูงอายุ จึงมีความเครียดในบทบาทในระดับต่ำ สอดคล้องกับการศึกษาของ นิภาวรรณ ชะอุ่ม (2536) ที่พบว่าค่าเฉลี่ยภาระในการดูแลผู้สูงอายุที่ต้องพึ่งพาอยู่ในระดับต่ำอธิบายได้ว่าการรับรู้ภาระในการดูแลต่ำเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงภาระความเครียดของผู้ดูแลในระดับต่ำด้วย นอกจากนี้การศึกษาของซาร์ทและคณะ (Zarit et al., 1980) พบว่าคู่สมรสและบุตรสาวที่เป็นผู้ดูแลผู้สูงอายุโรคสมองเสื่อมจะมีความเครียดในบทบาทอยู่ในระดับต่ำด้วยเช่นกัน

จากการศึกษาสัมพันธ์ภาพระหว่างผู้ดูแลกับผู้สูงอายุโดยรวม พบว่ามีความสัมพันธ์กับความเครียดในบทบาทของผู้ดูแลผู้สูงอายุอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($r = -0.63$) และเมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่าระดับสัมพันธ์ภาพระหว่างผู้ดูแลกับผู้สูงอายุด้านการยอมรับความเป็นบุคคลของผู้สูงอายุมีความสัมพันธ์กับความเครียดในบทบาทของผู้ดูแลผู้สูงอายุอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($r = -0.58$) ด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้สูงอายุมีความสัมพันธ์กับความเครียดในบทบาทของผู้ดูแลผู้สูงอายุอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($r = -0.61$) แสดงให้เห็นว่าระดับสัมพันธ์ภาพระหว่างผู้ดูแลกับผู้สูงอายุดี ทำให้ความเครียดในบทบาทของผู้ดูแลผู้สูงอายุต่ำ จากผลการศึกษาสัมพันธ์ภาพระหว่างผู้ดูแลกับผู้สูงอายุพบว่าอยู่ในระดับดีทั้งรายด้านและโดยรวม จึงทำให้ผู้ดูแลผู้สูงอายุในการศึกษาคั้งนี้มีความเครียดอยู่ในระดับต่ำ สอดคล้องกับ Mui A.C. (1992) ที่พบว่าสัมพันธ์ภาพที่ไม่ดีต่อกันระหว่างบุตรผู้ทำหน้าที่ดูแลผู้สูงอายุที่เป็นพ่อ แม่ จะทำให้เกิดความเครียดในบทบาทการเป็นผู้ดูแลได้

ทฤษฎีบทบาทและความเครียดในบทบาท กล่าวว่า การที่บุคคลเกิดความเครียดในบทบาทนั้นเนื่องมาจากความคาดหวังในบทบาท (Role Expectation) กับการแสดงออกตาม

บทบาทที่เป็นจริง (Actual Role) ไม่สอดคล้องกันหรือเป็นไปในทิศทางเดียวกัน (Hardy and Conway, 1988; Stuart and Sundeen, 1987) จึงทำให้เกิดปัญหาในบทบาท (Role Problem) หรือความเครียดในบทบาทขึ้นได้สำหรับการศึกษาครั้งนี้พบว่า การปฏิบัติบทบาทหน้าที่ผู้ดูแลผู้สูงอายุของผู้ดูแลสอดคล้องกับสภาพสังคมและวัฒนธรรม การดำรงบทบาทเป็นผู้ดูแลจึงเหมาะสมทำให้ผู้ดูแลมีความเครียดในบทบาทในระดับต่ำ กล่าวคือผู้ดูแลส่วนใหญ่เป็นผู้ดูแลในครอบครัวที่มีบทบาทการช่วยเหลือดูแลผู้สูงอายุอยู่แล้วตามความคาดหวังของตนเอง ผู้สูงอายุ บุคคลในครอบครัว และสภาพสังคมวัฒนธรรม สอดคล้องกับการศึกษาของ วิภาดา วิวัฒน์นามกุล (2539) ที่ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างความคาดหวังและการรับรู้เกี่ยวกับการดูแลผู้สูงอายุในครอบครัวของผู้สูงอายุและผู้ดูแลในเขตเทศบาลเมือง จังหวัดขอนแก่น ที่พบว่าความคาดหวังของผู้ดูแลมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการรับรู้บทบาทการเป็นผู้ดูแลของผู้ดูแลผู้สูงอายุ ซึ่งหมายถึงความคาดหวังและการรับรู้ในการปฏิบัติบทบาทการเป็นผู้ดูแลผู้สูงอายุมีความสอดคล้องสัมพันธ์กัน จึงไม่เกิดปัญหาในการดำรงบทบาทการเป็นผู้ดูแลผู้สูงอายุ ซึ่งสามารถนำมาสนับสนุนการวิจัยครั้งนี้ร่วมกับทฤษฎีบทบาทและความเครียดในบทบาทที่กล่าวแล้วข้างต้น

ผลการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ยังพบว่า ความสามารถในการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุ มีความสัมพันธ์กับความเครียดในบทบาทของผู้ดูแลผู้สูงอายุอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($r = -0.32$) ซึ่งหมายถึงเมื่อผู้สูงอายุมีความสามารถในการดำเนินชีวิตประจำวันดีจะทำให้ผู้ดูแลมีความเครียดในบทบาทในระดับต่ำ และจากการศึกษาความสามารถในการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุพบว่า ผู้สูงอายุมีความสามารถในการดำเนินชีวิตประจำวันในเกณฑ์ดี ($\bar{x} = 22.662$, $SD. = 3.128$) ไม่ต้องให้ผู้ดูแลคอยช่วยเหลือในกิจกรรมขั้นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต จึงส่งผลให้ความเครียดในบทบาทของผู้ดูแลอยู่ในระดับต่ำ สอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับการดูแลผู้สูงอายุ ที่กล่าวว่า ความสามารถในการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุมีผลต่อการรับรู้ภาระในการดูแลของผู้ดูแลซึ่งส่งผลกระทบต่อความเครียดของผู้ดูแลโดยตรง ถ้าผู้สูงอายุมีความสามารถในการดำเนินชีวิตประจำวันดีไม่เป็นภาระแก่ผู้ดูแล ทำให้ผู้ดูแลมีความเครียดในบทบาทเกิดขึ้นในระดับต่ำได้ (วิภาวรรณ ชะอุ่ม, 2538; ยุกาพิน ทิรโพธิ์งาม, 2538) จากการศึกษาครั้งนี้แม้ว่าระดับความเครียดในบทบาทของผู้ดูแลผู้สูงอายุโดยรวมจะมีค่าอยู่ในระดับต่ำ แต่ถ้าพิจารณาเป็นรายด้านจะพบว่า ด้านความคลุมเครือในบทบาทมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าด้านอื่น ๆ อธิบายได้ว่าผู้ดูแลผู้สูงอายุอาจเกิดความไม่เข้าใจหรือไม่มีความรู้ในเรื่องการดูแลผู้สูงอายุอย่างถูกต้องเหมาะสมหรือเกิดจากการที่ผู้ดูแลมารับบทบาทใหม่จึงไม่มีความชำนาญในการปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาท

นั้น (รจนา ฎไพบุตย์, 2537) จึงควรให้ความรู้แก่ผู้ดูแลเกี่ยวกับการดูแลผู้สูงอายุที่ถูกต้องแก่ผู้ดูแล จากผลการวิจัยพบว่าผู้ดูแลส่วนหนึ่งเป็นหลานมีช่วงวัยที่ห่างจากผู้สูงอายุ จึงอาจมีความไม่เข้าใจ การดูแลผู้สูงอายุเพื่อตอบสนองของความต้องการด้านต่าง ๆ ทำให้ความเครียดในบทบาทด้านความ คมเครือในบทบาทมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าด้านอื่น ๆ ดังนั้นจึงควรให้ความสนใจและพัฒนาศักยภาพ ผู้ดูแลในกลุ่มนี้เพิ่มขึ้น

2. การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ความสามารถในการดำเนินชีวิต ประจำวันของผู้สูงอายุ สัมพันธภาพระหว่างผู้ดูแลกับผู้สูงอายุ กับความเครียดในบทบาทของ ผู้ดูแลผู้สูงอายุ

2.1 การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล กับความเครียดในบทบาท ของผู้ดูแลผู้สูงอายุพบว่า อายุของผู้ดูแลมีความสัมพันธ์ทางลบกับความเครียดในบทบาทของ ผู้ดูแลผู้สูงอายุอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($r = -0.23$) อธิบายได้ว่าผู้ดูแลที่มีอายุมากจะ มีระดับความเครียดในบทบาทต่ำ ทั้งนี้เนื่องจากเมื่อบุคคลมีอายุเพิ่มขึ้นจะมีการปรับตัว มีความ รอบคอบในการแก้ปัญหาต่าง ๆ มีประสบการณ์ในการจัดการกับความเครียด (หทัยรัตน์ จรัสอุไร สติน, 2538) ดังนั้นเมื่อบุคคลสามารถปรับตัวและเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ ได้จึงทำให้มีความเครียด ในบทบาทน้อยลง อีกทั้งกลุ่มตัวอย่างที่พบมีอายุส่วนใหญ่เข้าสู่วัยผู้ใหญ่และวัยชราเช่นเดียวกับ ผู้สูงอายุ จึงมีความเข้าใจในความเปลี่ยนแปลงในวัยผู้สูงอายุ ทำให้เกิดการยอมรับในความเป็น ผู้ชรามากขึ้น จึงให้การดูแลได้โดยไม่เกิดความเครียดในบทบาทมากนัก และจากผลการวิจัยพบ ว่าผู้ดูแลที่มีอายุมากจะมีลักษณะความสัมพันธ์กับผู้สูงอายุโดยเป็นเป็นคู่สมรส ดังนั้นจึงทำให้มี ความรักใคร่ ผูกพัน กันมานานตั้งแต่แรก เมื่อมารับบทบาทเป็นผู้ดูแลผู้สูงอายุก็จะมี ความเครียด ในระดับต่ำ ซึ่งจากการศึกษาครั้งนี้ได้ผลแตกต่างกับการศึกษาของ วรณนิภา สมนาวรรณ (2538) ที่พบว่าผู้ดูแลที่อายุมากจะมีปัญหาสุขภาพจึงมีความเครียดในบทบาทของผู้ดูแลผู้สูงอายุได้

ลักษณะความสัมพันธ์กับผู้สูงอายุมีความสัมพันธ์กับความเครียดในบทบาทของผู้ดูแล ผู้สูงอายุอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($\chi^2 = 13.91$) อธิบายได้ว่า ลักษณะความสัมพันธ์ กับผู้สูงอายุในกลุ่มต่าง ๆ จะมีระดับความเครียดในบทบาทแตกต่างกัน เมื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยระดับความเครียดในบทบาทแล้วพบว่า กลุ่มหลาน และกลุ่มสะใภ้ มีระดับ ความเครียดในบทบาทสูงกว่า กลุ่มบุตรและคู่สมรสอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วน

ค่าเฉลี่ยของระดับความเครียดในบทบาทในกลุ่มบุตรและกลุ่มคู่สมรสแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ที่เป็นเช่นนี้เพราะว่าผู้ดูแลที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดเช่น คู่สมรส บุตร จะมีความรักใคร่ผูกพัน ห่วงใยผู้สูงอายุ และมีบทบาทเป็นผู้ดูแลตอบสนองของความต้องการของผู้สูงอายุในฐานะเป็นคู่ชีวิต และผู้มีพระคุณ จึงมีความเครียดในบทบาทไม่แตกต่างกัน และมีค่าเฉลี่ยความเครียดในบทบาทในระดับต่ำ สำหรับกลุ่มที่เป็นหลาน และสะใภ้เป็นเพราะช่วงวัยที่แตกต่างกับผู้สูงอายุทำให้มีลักษณะความใกล้ชิดผูกพันน้อยกว่า และมีความเข้าใจในความเป็นผู้สูงอายุน้อยจึงมีค่าเฉลี่ยความเครียดในบทบาทของผู้ดูแลสูงกว่ากลุ่มบุตรและกลุ่มคู่สมรส ดังนั้นจึงควรเสริมสร้างทัศนคติต่อผู้สูงอายุในกลุ่มหลาน และสะใภ้ ต่อการเป็นผู้ดูแลผู้สูงอายุเพื่อลดความเครียดในบทบาทเมื่อต้องรับผิดชอบเป็นผู้ดูแลผู้สูงอายุในครอบครัวต่อไป

สำหรับปัจจัยส่วนบุคคลอื่น ๆ ได้แก่ รายได้ และระดับการศึกษามีความสัมพันธ์กับระดับความเครียดในบทบาทอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($r = -0.13, -0.03$) อธิบายได้ว่า รายได้ และระดับการศึกษาไม่มีผลต่อความเครียดในบทบาทของผู้ดูแลผู้สูงอายุ ทั้งนี้เป็นเพราะกลุ่มตัวอย่างรับผิดชอบดูแลผู้สูงอายุที่มีสุขภาพโดยทั่วไปแข็งแรง จึงไม่ต้องใช้จ่ายเกี่ยวกับค่ารักษาพยาบาล และจะใช้จ่ายเกี่ยวกับการดำรงชีวิตประจำวันเท่านั้น ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ยังช่วยเหลือจุนเจือครอบครัวที่ตนเองอาศัยอยู่ด้วย จึงทำให้ปัญหาด้านรายได้ไม่มีผลต่อความเครียดในบทบาทของผู้ดูแล ซึ่งแตกต่างจากการศึกษาของ วิชาวรรณ ชะอุม (2538) ที่พบว่าค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลมีผลต่อการรับรู้ภาวะการดูแลซึ่งมีผลกระทบต่อความเครียดของผู้ดูแล ส่วนระดับการศึกษาของผู้ดูแลพบว่าไม่มีความสัมพันธ์กับระดับความเครียดในบทบาท เพราะจากระบบบริการสาธารณสุขและการเข้าถึงบริการของผู้สูงอายุจัดไว้เพียงพอ สิ่งเหล่านี้เป็นแหล่งประโยชน์ และเป็นปัจจัยสนับสนุนให้ผู้ดูแลที่มีการศึกษาในระดับต่าง ๆ มีความเครียดในบทบาทของผู้ดูแลผู้สูงอายุไม่แตกต่างกัน และเพศของผู้ดูแลมีความสัมพันธ์กับระดับความเครียดในบทบาทของผู้ดูแลผู้สูงอายุอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($\chi^2 = 2.231$) อธิบายได้ว่า ยังมีปัจจัยอื่นอีก เช่น สัมพันธภาพระหว่างผู้ดูแลกับผู้สูงอายุ และความสามารถในการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุ ที่มีผลต่อระดับความเครียดในบทบาทมากกว่าเพศของผู้ดูแล

2.2 การศึกษาความสามารถในการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุ พบว่า ค่าเฉลี่ยของความสามารถในการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุอยู่ในระดับดี ($\bar{X} = 22.66$) แสดงให้เห็นว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ปฏิบัติกิจวัตรประจำวันได้ดีโดยไม่ต้องให้ผู้อื่นคอยช่วยเหลือ

และความสัมพันธ์ระหว่างความสามารถในการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุ มีความสัมพันธ์กับระดับความเครียดในบทบาทของผู้ดูแลผู้สูงอายุอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($r = -0.32$) ทั้งนี้เป็นเพราะเมื่อผู้สูงอายุมีความสามารถในการดำเนินชีวิตประจำวันดีสามารถประกอบกิจวัตรประจำวัน เพื่อตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของตนเองได้โดยไม่ต้องอาศัยผู้ดูแลคอยให้ความช่วยเหลือทำให้ทั้งหมด จึงไม่เป็นภาระพึ่งพาแก่ผู้ดูแล จะส่งผลให้ผู้ดูแลรับรู้ภาระในการดูแลน้อยและมีความเครียดในบทบาทต่ำ (ยุพาพิน ศิริโพธิ์งาม, 2539) สอดคล้องกับการศึกษาของ วิชาวรรณ ชะอุ่ม (2538) ที่พบว่าความสามารถในการประกอบกิจวัตรประจำวันของผู้สูงอายุมีความสัมพันธ์กับภาระในการดูแลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($r = -0.22$) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้สูงอายุที่มีความสามารถในการดำเนินชีวิตประจำวันต่ำ ผู้ดูแลก็จะรับภาระในการดูแลมาก เนื่องจากผู้สูงอายุมีความต้องการการดูแลมากจำเป็นต้องพึ่งพาผู้ดูแลในการตอบสนองความต้องการเกี่ยวกับกิจวัตรประจำวัน และผู้ดูแลจะต้องปรับกิจกรรมเหล่านั้นให้เข้ากับกิจกรรมอื่น ๆ ในชีวิตประจำวัน จึงเป็นอุปสรรคในการดำเนินชีวิตของผู้ดูแลและมีผลต่อความเครียดในบทบาทได้ (Wallhagen, 1992 อ้างใน วิชาวรรณ ชะอุ่ม, 2538)

2.3 การศึกษาสัมพันธ์ภาพระหว่างผู้ดูแลกับผู้สูงอายุ พบว่าค่าเฉลี่ยของสัมพันธ์ภาพระหว่างผู้ดูแลกับผู้สูงอายุโดยรวมอยู่ในระดับดี ($\bar{X} = 65.13$, $SD. = 9.97$) และสัมพันธ์ภาพระหว่างผู้ดูแลกับผู้สูงอายุมีความสัมพันธ์ทางลบกับความเครียดในบทบาทของผู้ดูแลผู้สูงอายุอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($r = -0.63$) อธิบายได้ว่าเมื่อผู้ดูแลได้รับหน้าที่รับผิดชอบดูแลผู้สูงอายุ ซึ่งการทำหน้าที่ดูแลผู้สูงอายุนั้นเป็นความต้องการ และความรู้สึกที่ทำให้ตัวผู้ดูแลเองรู้สึกมีคุณค่า ได้ตอบแทนบุญคุณที่ผู้สูงอายุได้อุปการะเลี้ยงดูมา เป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นจากแรงจูงใจภายในในการให้ความช่วยเหลือ (ยุพาพิน ศิริโพธิ์งาม, 2538) ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Mui A.C. (1992) ที่พบว่าเมื่อสัมพันธ์ภาพระหว่างพ่อ แม่ ลูกไม่ดีผู้ที่ทำหน้าที่เป็นผู้ดูแลจึงมีความเครียดในบทบาทการเป็นผู้ดูแลได้ และแตกต่างจากแนวคิดของ Archbold (1980) ที่อธิบายว่าสัมพันธ์ภาพระหว่างผู้ดูแลกับผู้สูงอายุอาจมีการเปลี่ยนแปลงไปได้ในทางลบ เพราะมีความยากลำบากในการดูแลผู้สูงอายุเกิดขึ้น แต่จากการวิจัยครั้งนี้พบว่าสัมพันธ์ภาพระหว่างผู้ดูแลกับผู้สูงอายุจัดอยู่ในระดับดีทั้งรายด้านและโดยรวม และผู้สูงอายุไม่ได้เป็นภาระต้องพึ่งพาผู้ดูแลจนทำให้เกิดความยากลำบากขึ้นในขณะที่ต้องรับผิดชอบดูแลผู้สูงอายุใน ครอบครัว จึงทำให้ความเครียดในบทบาทของผู้ดูแลผู้สูงอายุอยู่ในระดับต่ำ

3. ตัวพยากรณ์ที่สามารถอธิบายความแปรปรวนของความเครียดในบทบาทของผู้ดูแลผู้สูงอายุได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 มี 3 ตัว คือ สัมพันธภาพระหว่างผู้ดูแลกับผู้สูงอายุ ความสามารถในการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุ และอายุของผู้ดูแล ซึ่งอธิบายความแปรปรวนร่วมกันได้ร้อยละ 47.26 ($R^2 = 0.4726$) โดยที่สัมพันธภาพระหว่างผู้ดูแลกับผู้สูงอายุอธิบายความแปรปรวนความเครียดในบทบาทของผู้ดูแลผู้สูงอายุได้ร้อยละ 38.97 ($R^2 = 0.3897$) ความสามารถในการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุสามารถร่วมอธิบายความแปรปรวนของความเครียดในบทบาทของผู้ดูแลผู้สูงอายุได้ร้อยละ 42.91 ($R^2 = 0.4291$) อายุของผู้ดูแลสามารถร่วมอธิบายความแปรปรวนของความเครียดในบทบาทของผู้ดูแลผู้สูงอายุได้ร้อยละ 47.26 ($R^2 = 0.4726$) จากการศึกษาครั้งนี้แสดงให้เห็นว่าสัมพันธภาพระหว่างผู้ดูแลกับผู้สูงอายุ ความสามารถในการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุ และอายุของผู้ดูแลสามารถร่วมกันพยากรณ์ความเครียดในบทบาทของผู้ดูแลผู้สูงอายุได้ โดยผู้ดูแลที่มีสัมพันธภาพระหว่างผู้ดูแลกับผู้สูงอายุที่ดีจะมีความเครียดในบทบาทต่ำ และเมื่อความสามารถในการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุอยู่ในระดับดี ความเครียดในบทบาทของผู้ดูแลก็จะลดลง และเมื่ออายุของผู้ดูแลมาก จะมีความเครียดในบทบาทของผู้ดูแลผู้สูงอายุลดลงด้วย ดังนั้นจึงควรพัฒนาสัมพันธภาพระหว่างผู้ดูแลกับผู้สูงอายุ โดยการปรับทัศนคติของผู้ดูแลให้ถูกต้อง ทำให้ผู้ดูแลมีความเข้าใจในบทบาทของตนเองและเข้าใจความต้องการของผู้สูงอายุมากขึ้น พัฒนาการแสดงออกด้านความช่วยเหลือ เช่น การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้สูงอายุให้มากขึ้น นอกจากนั้นควรส่งเสริมภาวะสุขภาพให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพที่แข็งแรงสามารถช่วยเหลือตัวเอง ในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันโดยไม่เป็นภาระพึ่งพาแก่ผู้ดูแลในครอบครัว หรือมีความบกพร่องในการดูแลตนเอง เช่น มีความพิการหรือทุพพลภาพก็สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ไม่เป็นภาระแก่ผู้ดูแล ก็จะลดความเครียดในบทบาทของผู้ดูแลผู้สูงอายุได้ ผู้ดูแลต้องมีทักษะที่ดีพอในการให้การช่วยเหลือควรส่งเสริมให้ผู้สูงอายุอาศัยอยู่กับครอบครัว และมีกิจกรรมได้ตามที่สภาพร่างกายสามารถจะทำได้ และควรสนับสนุนการตอบสนองความต้องการทางด้านจิตใจ อารมณ์และความรู้สึกให้มากขึ้นด้วย การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาความเครียดในบทบาทของผู้ดูแลผู้สูงอายุในภาพรวมเท่านั้น จึงควรมีการศึกษาองค์ประกอบของความเครียดในบทบาทแต่ละด้านอย่างละเอียดยิ่งขึ้น และการศึกษาครั้งนี้มีตัวแปรพยากรณ์เพียง 3 ตัว คือ สัมพันธภาพระหว่างผู้ดูแลกับผู้สูงอายุ ความสามารถในการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุ และอายุของผู้ดูแล ที่สามารถร่วมกันพยากรณ์ความเครียดในบทบาทของผู้ดูแลผู้สูงอายุในภาพรวมได้เพียงร้อยละ 47.26 เท่านั้น จึงควรศึกษาตัวแปรอื่น ๆ ที่อาจจะพยากรณ์

ความเครียดในบทบาทของผู้ดูแลผู้สูงอายุได้มากขึ้น เช่น แรงสนับสนุนทางสังคม การรับรู้ภาวะในการดูแล ความต้องการการดูแลซึ่ง Kenzie (1993) ได้กล่าวว่าปัจจัยเหล่านี้จะมีผลกระทบต่อภาวะการดูแลผู้สูงอายุและมีผลต่อความเครียดของผู้ดูแล

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. ด้านการปฏิบัติการพยาบาล ควรช่วยเหลือครอบครัวให้สามารถดูแลผู้สูงอายุที่บ้านได้อย่างมีความมั่นใจ และมีการพัฒนาทักษะการดูแลแก่ผู้ดูแลที่ต้องดูแลผู้สูงอายุที่ต้องพึ่งพาอย่างมาก เช่น การบริการสุขภาพตามบ้านพัก (Home Health care Service) โดยการเยี่ยมผู้สูงอายุ และผู้ดูแลโดยพยาบาลที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะสาขา นอกจากนั้นควรจัดบริการเพื่อส่งเสริมสุขภาพแก่ผู้สูงอายุโดยพยาบาลที่มีความสามารถเฉพาะทาง เช่น การจัดให้มีบริการคลินิกสุขภาพผู้สูงอายุ และส่งเสริมให้มีการเข้าถึงบริการทุกระดับ พยาบาลต้องวางแผนจัดบริการส่งเสริมความรู้ พัฒนาทักษะการดูแลโดยเน้นที่กลุ่มผู้ดูแลที่มีปัญหาต้องรับภาระในการดูแลผู้สูงอายุที่ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ และมีความเครียดในบทบาทสูง โดยการจัดตั้งเป็นกลุ่มหรือชมรมผู้ดูแลผู้สูงอายุขึ้นเพื่อให้บริการและแก้ปัญหาโดยตรง

2. ด้านการศึกษาพยาบาล อาจารย์ผู้เกี่ยวข้องต้องส่งเสริมให้นักศึกษาเห็นความสำคัญของครอบครัว ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุอยู่กับครอบครัว เนื้อหาตามหลักสูตรต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ และปรัชญาของสถาบันการศึกษา ซึ่งต้องเน้นที่บุคคล ชุมชน และครอบครัว จัดให้มีการเผยแพร่ความรู้สู่กลุ่มผู้ดูแลในการช่วยเหลือผู้สูงอายุที่มีความบกพร่องเกี่ยวกับการช่วยเหลือตัวเองในการดำเนินชีวิตประจำวัน

3. ด้านบริหารการพยาบาล ควรจัดทำเป็นนโยบายและแผนร่วมกันกับบุคลากรด้านอื่น ๆ ได้แก่ แพทย์ เภสัชกร สถาปนิก นักจิตวิทยา ฯลฯ เพื่อให้การบริการแก่ผู้สูงอายุ และผู้ดูแลในรูปของสหวิทยาการผู้สูงอายุ เพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุช่วยเหลือตัวเองได้มากที่สุดและลดภาระการต้องพึ่งพาผู้ดูแลในครอบครัว

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาปัจจัยอื่น ๆ ที่อาจมีความสัมพันธ์และสามารถร่วมกันพยากรณ์ความเครียดในบทบาทของผู้ดูแลได้เพิ่มขึ้น เช่น แรงสนับสนุนทางสังคม และการรับรู้ภาวะการดูแล
2. ควรศึกษาการพัฒนารูปแบบการให้ความรู้แก่ผู้ดูแล เพื่อลดความเครียดในบทบาทของผู้ดูแลผู้สูงอายุ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย